

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
(SZTAB GENERALNY)

Oddział II.

Ref. "A" № 13412 /II.

ADJUTANTURA GENERALNA
NACZELNEGO WODZA.

Warszawa dn. 15. XII. 1921 r.

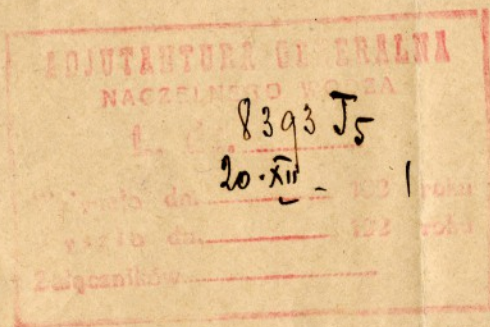
8393 J5
POURNE

Przedkłada się raport Attaché Wojskowego P.P.
w Konstantynopolu z dnia 10. XI. 21. r.-

SZEF ODDZIAŁU II. SZT. GEN.

Ppułk. p. d. Szt. Gen.

załącznik.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

444

Nr. 441/21.

Konstantynopol, dnia 10. listopada 1921 roku.
DO

ODDZIAŁU II. SZTABU GENERALNEGO.

Raport sytuacyjny.Turecja.-Sytuacja militarna.

Sytuacja militarna na froncie Małej Azji bez zmian, a mianowicie: Grecy zajmują linje Eski-Chekir-Kutahia - Afim Kara Hisar, a Turcy, znajdując w ugrupowaniu na przedpolu wymienionej linji, widocznie przygotowują się do dalszej akcji ofenzywnej, celem opanowania tej linji w myśl przesłanek politycznych, o których meldowałem, oraz jedynej możliwości ^{me} znośnego zimowania armji, ponieważ teren zajęty obecnie przez armje Kemala jest zupełnie niezaludniony i przedstawia sobą zupełną pustynię. W międzyczasie działania oddziałów wywiadowczych, przy czem jazda nacjonalistów ciągle przedostaje się na tyły greckie psując koleje i deranzując służbę etapów. Ze względu na górzysty teren i grupowe użycie wojsk oraz charakter wojny manewrowy, a nie pozycyjny - linje ostrkanciaste frontu są naturalnym wynikiem/Nr. 6854/II./; np. w środku trójkąta Eski-Chekir-Seidhazi - Kutahia znajduje się górny masyw Jurken-Dah wysokości 2000 metrów, która wyklucza wyrównanie linji frontu.

Wyjazd ostatnio Kemala na front i jego stanowcze podkreślanie w Anatolji, że zanim choć jeden Grek pozostanie w Anatolji, wojna nieskończona - wskazuje na blizki termin rozpoczęcia większej ofenzywy Kemala. Należy się spodziewać, że ofenzywa ta da dobry wynik, gdyż według ogólnej opinji tutejsze stan moralny armji greckiej, zmęczonej, oglądającej się na własne domy, pozostawione w Grecji, roznamiętnianej waśnią polityczną rojalistów i wenzelozystów/na tle walki politycznej w Konstantynopolu w tych dniach w teatrze tuż w nieporozumieniu żołnierz wenzelozysta zabił oficera zwolennika Konstantyna jest bardzo słaby, a ze względu na sytuację finansową i ekonomiczną kraju oraz mniejsze zainteresowanie się poparciem Greków przez Anglję - wytwarzają się bardzo ciężkie warunki dla armji greckiej, co i jest głównym powodem zabiegów ze strony Greków, starających się obecnie skierować rozwiązanie zatargu drogą dyplomatyczną.

Sytuacja polityczna.

W związku z sukcesem militarnym Kemala nad Sakarją, w związku z wynikiem aktywnej akcji dyplomatycznej rządu Angory, jak zawarcie traktatu karskiego oraz traktatu z Francją, traktatu z Persją - autorytet rządu angorskiego staje się olbrzymim, co wpływa na stanowczy zwrot stosunku do Angory Suktana i przednio zaangażowanego w kierunku polityki anglofilskiej. Wczoraj na przyjęciu u p. Baranowskiej, major Ali-Nuri-Bey-Tevfik syn Wielkiego Wezyra i Adjutant Suktana usilnie przekonywał o identyczności akcji Suktana i Kemala w rozwoju wypadków anatolijskich.

Należy jednak przyjąć pod uwagę, że Suktan poza pozycją suwerenną i Kalifa i personalnie, jako człowiek słaby i uległy, godzący się na chodzenie na pasku angielskim za komasje dla dynastji, - nie cieszy się wcale popularnością i autorytetem ~~wśród~~ wśród Turków, a zwłaszcza nacjonalistów i gdyby miała miejsce ugoda między Suktanem i Kemalem, to ta zgoda, mimo wszystko nie mogłaby przejść bez większych wewnętrznych zakłóceń wśród Turków, jak w Anatołji, tak i w Konstantynopolu.

(Według wiadomości, otrzymanych od dobrze poinformowanego Turka) dawnego oficera armji tureckiej Fazli-Beja wielkiego przyjaciela Polaków i bardzo szczerego dla nas, - gen. Harington, powracający dzisiaj do Konstantynopola, przyjeżdża z instrukcjami, wręcz odmiennymi od poprzednich, a mianowicie: Faworyzowanie Turków konstantynopolitańskich, prawdopodobnie w osobie suwerena rządu tutejszego i opierając się na podstawach formalnych suwerenatu, czynić starania do przeciwstawienia Suktana Kemalowi.

W związku ze zmianą polityki angielskiej, również wymieniony oficer turecki poinformował mnie, że Lloyd George postawił delegacji greckiej Gounarissa dwie alternatywy: a/ albo wykonanie traktatu serwskiego przez Grecję o własnych siłach i w ^{ten} ~~ten~~ ^{czas} ~~czas~~ przeciwstawienie się Anglii ^{raportując} ~~do~~ ^{przez} rewizji, b/ Albo w razie jeżeli Grecja nie podejmuje się wykonać traktatu Serwskiego, to poddanie ~~się~~ ^{podda} ~~strony~~ ^{stronie} Anglii ^{podda} ~~rewizji~~ ^{rewizji}, przy czym Grecja nie tylko będzie musiała utracić przywileje w Anatołji, i ewakuować Smyrnę, lecz musi być przygotowana i na ustępstwa w kwestji Tracji.

Ponieważ jasnym jest, iż Grecja, nawet przy potężnej pomocy angielskiej, nie była w stanie, a tembardziej nie jest i nie będzie w stanie utrzymać terytorium przyznane traktatem Berwskim, - to takie postawienie kwestji uważać należy za sposób zupełnej zmiany stanowiska Anglii w stosunku do Grecji z jednoczesnym dążeniem ponownego pozyskania turek dla siebie.

Pozyskanie zaś turek, militarna i polityczna sytuacja, których nie daje żadnych powodów do zrezygnowania z czegoś, co byłoby zawarte w "przysiędze narodowej" może się oprzeć li tylko na zadośćuczynieniu ideałom i dążeniom Komunistów, wymagających i ewakuacji przez greków Anatolji i przyznanie Grecji, czego pogodzić z intencjami greków w żaden sposób się nie da.

Przyjmując pod uwagę powyższe trudności i to, z którymi prowadzi pracę delegacja grecka, należy uważać wyżej wymienione wiadomości za poważne i prawdopodobne, zresztą najbliższy rozwój wypadków sytuację wyświekli.

Jak widać z załączonego przy niniejszym raporcie tekstu traktatu Angory z Francją, który zadośćuczynia realnie aspiracjom nacjonalistów Małej Azji i w sekretnych klauzulach jak np. p.3. jest wyraźnym wskaźnikiem że traktat ten jest również skierowany przeciwko intencjom angielskim; oprócz tego Francja za warunek wszczęcia pośrednictwa, stwarza konieczność zwrócenia się z prośbą o nie ze strony Grecji.

Wgólnie należy uważać, że polityka francuska wyprzedziła angielską, która dla uzyskania przeciwwagi będzie zmuszona do poczynienia wielkich wysiłków i wielkich ustępstw.

Włochy, które wysłały do Angory specjalną misję na czele z signor'em Tuezzi w charakterze charge d'affaires przy rządzie Angory, a który został przywitany ^{w Angora} z wojskowymi honorami w Angorze, widocznie również doprowadzą turekofilską politykę Włochów do realnych rezultatów w formie odpowiedniego traktatu, co bezwarunkowo zmocni dalszą izolację Anglii w kwestjach Blizkiego Wschodu.

Uważając, iż przy rozstrzygnięciu kwestji Blizkiego Wschodu, jednym z najbardziej ważących głosów będzie głos Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, rząd Angory czyni starania, celem wzbudzenia zainteresowania u siebie kapita-

ków amerykańskich. W jakiej konkretnej formie za interesowanie to się ukształtuje, narazie powiedzieć trudno, gdyż wiadomości żadnych narazie nie posiadam.

Minister japoński bar. Uschida w konsekwencji rozbieżności, jakie powstają między Anglią i Japonją, uważany jest na turkofila, co zresztą wywnioskować i pan Pan Posek Baranowski i według opinii tutajszej podjął się misji pośrednictwa między Anglią i Angorą. Narazie potwierdzenia tego nie mam, ale sądząc z utrzymania ściślejszych niż przeltem stosunków z Turkami, misja ta wygląda na prawdopodobną. Niezależnie od polityki oficjalnej rząd Angury prowadzi z wielką intensywnością akcję popularyzacji swych ideałów w państwach Zachodu. Prasa turecka i Anatelijska wymienia: 1/ Le Centre de droit, zebrały w Genewie, w połowie września uchwały przedstawienie wniosków Radzie Najwyższej, demagujących się: a/ ewakuacji Smyrny i Tracji przez Greków i zwrot ich Turcji, b/ plebiscytu w Tracji Zachodniej, 2/ prezes szwajcarskiego czerwonego Krzyża złożył protest przeciwko masakrowaniu Turków, czynionych przez Greków w Anatolji i Tracji, 3/ Kongres w Pradze Czeskiej w połowie września wykonał specjalną sesję dla obrony spraw tureckich. Prasa turecka podkreśla, że Czechosłowacja korzysta z każdej sposobności okazywania swych sympatji dla Turcji, a specjalnie dla Angury, 4/ Na gruncie Konstantynopola: a/ wyseki komisarz Francji gen. Pelle zorganizował Komitet pomocy dla uchodźców anatelijskich, b/ pani Pelle, żona generała, czeska z pochodzenia, objęła prezesurę w komitecie rozdawania mleka dzieciom tureckim.

Przy tej sposobności uważam za swój obowiązek ^{Robich. 7} podkreślić, że ^{uważałoby się, iż w sprawie Turcji należałoby mieć z Angurją i Rosją jak najściślejsze stosunki} każda akcja społeczna, chociażby na wzór czeskiej, mająca na celu pomoc lub wyrażenie sympatji dla Turcji byłaby tu jaknajserdeczniej powitana, a my daliśmyby dowód, że w ciężkich chwilach, które obecnie przeżywa Turcja, Polska w miarę możliwości nie wstąpiła milcząc.

W stosunku do wzmocnienia sytuacji Kemalistów na Wschodzie na pierwsze-rzędne znaczenie traktat, zawarty w Karsie między rządem Angury, Rosją sew. i sowieckimi republikami Gruzji, Armenji i Szeerbajdzanu. tak którego przy niniejszym zakończam. Traktat ten ureczył powitany przez wszystkie układające się strony, ustala konkretnie granice Turcji, a przyjmując pod uwagę, że najpotężnie

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

sze z państw kaukaskich, Azerbejdżan oraz republika Adżarska, są muzułmańskie, a reszta posiada znaczny odsetek tejże ludności, zgóry przysądza podpadnięcie pod wpływ Turcji państw Kaukazu. Turcja, nie posiadając wspólnych z Rosją sowiecką granic, przy bardzo słabym ugruntowaniu się władzy sowieców na Kaukazie, ułatwia sobie drogą zawarcia traktatu karskiego w znacznym stopniu ewentualne przyszłe odseparowanie Turcji od Rosji sowieckiej.

Turcja
Rep. Adżarska
Archaizm
od Gruzji
komisji
pod wzgl.
formalnej

W ścisłej łączności z traktatem karskim w dniu 18. września, komitet rewolucyjny Gruzji ogłosił konstytucję republiki adżarskiej, na podstawie której:
a/. sowiecka Gruzja uznaje s konstytuowanie się sowieckiej republiki adżarskiej i ustala jej granice/na razie znane mi nie są/, b/. sprawy zagraniczne i handel zagraniczny uzależniony jest od komitetu odpowiednich spraw Gruzji, c/. sprawy wojskowe są uzależnione od komisariatu do spraw wojskowych Gruzji, mając, jako organ wykonawczy, komisje wojskowe Adżarji, mianowane przez rząd adżarski republiki sowieckiej. 4/. Jako organy wykonawcze innych dziedzin, zostają ustalenii inspektorzy poszczególnych spraw, mianowani przez rząd Adżarji, ale podlegający dyrektywom odpowiednich komisariatów sowieckiej republiki gruzińskiej. e/. Jednak ustala się zasada, że wszelkie zarządzenia rządu gruzińskiego wydają się do wykonania tylko za pośrednictwem rządu republiki Adżarskiej. f/. Językiem urzędowym republiki adżarskiej jest język miejscowy ludności adżarskiej.

Przyjmując pod uwagę, że rząd adżarski składa się z muzułmanów turkofilów, należy republikę adżarską uważać za kompromis, który został przyjęty przez Angorę formalnie na korzyść Gruzji, ^{który jednak} lecz faktycznie w zupełności zabezpiecza interesy tureckie w Batumie. Oprócz tego, według prasy tureckiej z dnia ~~18~~ 18. I między Azerbejdżanem i Angorą została zawarta umowa, zobowiązująca, za koncesje ekonomiczne w Anadolji, rząd azerbejdżański do dostarczenia do granicy Turcji benzyny i ropy w ilości, niezbędnej dla nacjonalistów. Dn. 22. IX. przybyła do Angory misja azerbejdżańska, składająca się z 40 osób, na czele której stanął minister Ibrahim Hobloff. Również według wiadomości z dnia 29. IX. Persja zobowiązała się dostarczyć Rosji w najkrótszym terminie 20.000 pud. ryżu i 40.000 pud. maki. Oprócz tego Mamod Chan Seidul Wezyr minister perski w Azerbejdżanie, wręcając listy uwierzytelniające, oświadczył, że minister oświaty Hunter-Un-Dolot

419

przybędzie do Baku celem podpisania traktatu persko-azerbejdżańskiego, a po podpisaniu tego uda się do Angory, celem zawarcia sojuszu z rządem anatolijskim. obecnie te ^{persko-angielskie} pertraktacje są w toku, raczej ku końcowi, lecz wynik ich znany nie jest oprócz tej wiadomości, że organizacja całej armii perskiej została powierzona Kemalowi, który przysyła specjalną misję i instruktorów.

Stosunki z Sowiecką Rosją, chociaż przez tutejszą opinię turecką są uważane za tymczasowy przymus, lecz, sądząc z przemówień okolicznościowych, treści których przedkładam, nabiera formalnie wrażenia bardzo dużej serdeczności. O istotnym stosunku kemalistów do bolszewików stąd sądzić trudno, ale według ogólnej opinii, oprócz realnych korzyści, żadnych innych sentymentów rząd Angory dla bolszewików nie żywi.

Według prasowych wiadomości rząd Angory wzamian za otrzymaną amunicję wysłał do Rosji sowieckiej 30.000 tonn węgla, a oprócz tego "Djedamad" podaje wiadomość, że podstawą zasadniczą układu ekonomicznego rosyjsko-angielskiego jest wymiana węgla i drzewa opakowego na amunicję. Również to samo źródło podaje, że przyszło do Trabizondy i odjechało do Synopu 5 transportowców a 2500 tonn kupionych przez Angorę u Rosji Sowieckiej.

Jedynie zaniepokaja turków i uważa się za poważny powód do zmiany stosunków z Rosją sow. poparcie przez sowiety Enwer-Paszy i stronnictwa "Union i Progress", które przyjęło komunistyczny program panislamicki, który do niniejszego raportu zakączam.

Opowiadają o agitacji enwerowskiej, prowadzonej za sowieckie pieniądze wśród ludności muzułmańskiej bułgarskiej. Stosunek do tej roboty, jak Kemala, tak również rządu konstantynopolskiego i ogółu opinii tureckiej są wrogie i jeżeli bolszewicy nie zrezygnują z tej komunistyczno-panislamicznej roboty Enwera, to w związku ze wzmocnieniem stanowiska Kemala wobec państw zachodnich - to może być powodem do pogorszenia stosunków angielsko-sowieckich.

Za zgodność odpisu:

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York